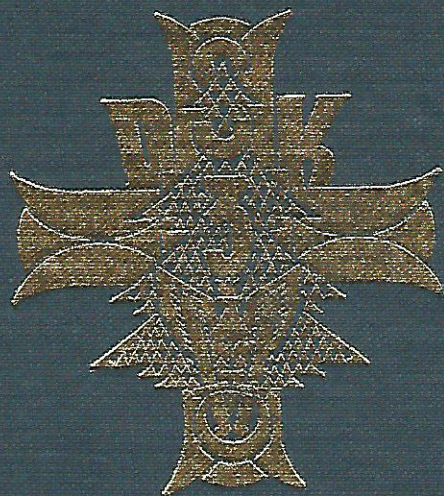


~~33/9~~



149

Polak, chociaż stąd między narodami słynny,
że bardziej niżli życie kocha kraj rodzinny,
Gotów zawsze rzucić go, puścić się w kraj świata,
W nędzy i poniewierce przeżyć długie lata,
Walcząc z ludźmi i z losem, póki mu wśród burzy
Przyświeca ta nadzieja, że Ojczyźnie służy.

Mickiewicz, Pan Tadeusz,
księga 10, w. 239-244

TRZECIA DYWIZJA STRZELCÓW KARPACKICH 1942-1947

*brogiem Panu
Mirkom - Dramatistom
na wspomnienie owoce
i chwale miłej
nieodpisy*

REDAKTOR
Mieczysław Młotek

London, 23. czerwca 1980.

WYDAWCA
ZARZĄD GŁÓWNY ZWIĄZKU KARPATCZYKÓW
Londyn 1978

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEZONE

© COPYRIGHT RESERVED

PRINTED in GREAT BRITAIN

by

Caldra House Ltd, 23 Coleridge Street, Hove, Sussex

Dnia 3 maja 1942 samodzielna brygada strzelców karpackich przekazała swój sztandar ufundowany przez uchodźców polskich w Palestynie trzeciej dywizji strzelców karpackich.

Ważniejsze daty z kampanii włoskiej, które weszły do historii dywizji, wyryte na srebrnej płytce, zostały umieszczone na drzewcu sztandaru:



1944

Sangro, luty-kwiecień; Monte Cassino, Piedimonte, kwiecień-maj; Loreto, Castelfidardo, Osimo, Ancona, lipiec; Scapezzano, Linia Gotów, sierpień-wrzesień; Apeniny Emiliańskie, Faenza, październik-grudzień.

1945

Senio, Santerno, Bologna, marzec-kwiecień.



W dniu 11 lipca 1947 po nabożeństwie w katedrze westminsterskiej sztandar wraz z innymi sztandarami Wojska Polskiego został złożony w Instytucie im. Generała Sikorskiego w Londynie.

SPIS TREŚCI

życiorysy i fotografie		
prez. Władysława Raczkiewicza		
generałów — Władysława Sikorskiego		
Kazimierza Sosnkowskiego		
Stanisława Kopańskiego		
Bronisława Ducha - - - - -	VI-XIX	
Słowa wstępne generałów — Andersa		
Kopańskiego		
Ducha - - - - -		XXI-XXV
Noty autorskie - - - - -		XXVI
Od Redakcji - - - - -		XXVII
Objaśnienia niektórych skrótów użytych w tekście - - - - -		XXXII-XXXIII

CZEŚĆ PIERWSZA 1942-1943

Dywizja przygotowuje się do walki

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Różnymi drogami do dywizji

1. Samodzielna brygada strzelców karpackich - - - - -	3
2. Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR - - - - -	7

ROZDZIAŁ DRUGI

Palestyna — Irak — Palestyna — Egipt

1. Organizacja - - - - -	12
2. Wyszkolenie - - - - -	18
3. Przesunięcie dywizji do Iraku - - - - -	21
4. Reorganizacja dywizji - - - - -	25
5. Przejście dywizji do obszaru Mosulu - - - - -	25
6. Należności pieniężne, materiałowe i żywnościowe - - - - -	27
7. Wyszkolenie, c.d. - - - - -	28
8. Warunki życia w nowym rejonie postoju pod Altun Köprü - - - - -	29
9. Naczelný Wódz gen. Sikorski w dywizji - - - - -	34
10. Zmiana dowódcy dywizji - - - - -	38
11. Ostatnie tygodnie w Iraku - - - - -	39
12. Zmiany organizacyjne w APW w r. 1943 - - - - -	40
13. Przejście APW do Palestyny - - - - -	40
14. Ostatnia faza wyszkolenia - - - - -	42
15. Położenie strategiczne i polityczne w r. 1943 - - - - -	43
16. Konferencja w Teheranie - - - - -	49
17. Wprowadzenie 2. korpusu do walki - - - - -	52
18. N. Wódz gen. Sosnkowski odprawia dywizję na front - - - - -	55
19. Ostatni miesiąc na Środkowym Wschodzie - - - - -	57

ROZDZIAŁ TRZECI

Organizacja dywizji 1944-1945

1. A. Dowództwo dywizji - - - - -	60
2. B. Jednostki pozabrygadowe - - - - -	63
bronie - - - - -	63
służby - - - - -	70
3. C. Brygady piechoty - - - - -	80
Porównawcze zestawienie stanów liczbowych i siły ognia 1939-1944/5	81
4. Wojenne etaty osobowe - - - - -	83
5. A. dowództwo dywizji - - - - -	83

B. jednostki pozabrygadowe	84
C. piechota	89

ROZDZIAŁ CZWARTY

Oblicze dywizji karpackiej

1. Skład narodowościowy i wyznaniowy	91
2. Problem żołnierzy narodowości żydowskiej	92
3. Skład dywizji pod względem wieku	98

ZAŁĄCZNIKI

A. Ordre de bataille dywizji po zakończeniu działań bojowych w r. 1945	80-81
	między str.
B. Obsada imienna wyższych i średnich stanowisk oficerskich w grudniu 1943	99
C. Brytyjska misja wojskowa	101

CZEŚĆ DRUGA 1944-1945 DYWIZJA NA POLU WALKI

ROZDZIAŁ PIĄTY

Położenie na włoskim froncie — styczeń-marzec 1944

1. Pierwsza bitwa o Monte Cassino i lądowanie pod Anzio	107
2. Druga bitwa o Monte Cassino i walki pod Anzio	111
3. Trzecia bitwa o Monte Cassino i trzecie natarcie niemieckie na Anzio — kasyńskie Idy marcowe	116

ROZDZIAŁ SZÓSTY

Pierwsze tygodnie na ziemi włoskiej	123
-------------------------------------	-----

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Obrona nad rzeką Sangro

1. Położenie nieprzyjaciela	132
2. Przygotowanie planu operacyjnego	134
3. Ugrupowanie i organizacja obrony w obrębie brygad	135
4. Zmiany w ugrupowaniu	137
5. Działania na przedpolu	142
6. Działania oddziałów pozabrygadowych i praca służb	151
7. Naczelnny Wódz w dywizji	157
8. Morale i nastroje	159
9. Na linii frontu i poza nią	164
10. Straty	171
11. Dywizja schodzi z odcinka	172
12. 111. kompania ochrony mostów	174

ZAŁĄCZNIKI

Ordre de bataille armii walczących we Włoszech w dniu 22 stycznia 1944:	
nr 1. 15. grupa armii sprzymierzonych	176
nr 2. Niemiecka grupa armii C	177
nr 3. Ogólny rozkaz operacyjny DSK nr 1	178
nr 4. Rozmieszczenie jednostek dywizji w dniu 10 lutego 1944	183
nr 5. Rozmieszczenie oddziałów dywizji w dniu 1 kwietnia 1944	184

ROZDZIAŁ ÓSMY

Czwarta bitwa o Monte Cassino

1. Sytuacja polityczna Polski przed czwartą bitwą o Monte Cassino	187
2. Położenie na froncie włoskim w przededniu ofensywy wiosennej „DIADEM“	190

3. Planowanie alianckiej ofensywy wiosennej	191
4. Planowanie niemieckie	196
5. Zadanie 2. korpusu polskiego	198
6. Luzowanie 78. dywizji piechoty	203
7. Teren walki, analiza i wnioski	213
8. Pole bitwy widziane oczyma obrońcy, organizacja i ugrupowanie	217
9. Zmiany w ugrupowaniu	223
10. Operacyjne planowanie bitwy	227
11. Czołgi	239
12. Przygotowania saperские	243
13. Miotacze płomieni	245
14. Budowa sieci łączności	246
15. Przygotowania kwatermistrzowskie	248
16. Przesunięcie 2. brygady	265
17. Planowanie sąsiadów	266
18. Nastroje w linii, straty	271
19. Dzień „D”, godzina „H”	272
20. Przesunięcia oddziałów przed natarciem	274
21. Natarcie 2. batalionu na wzg. 593 i 569	275
22. Natarcie 1. batalionu na Albaneta	286
23. Czołgi w natarciu	294
24. Kolejne decyzje dowódców — korpusu i dywizji	296
25. 12. pułk ułanów, artyleria, ckm’y i moździerz, udział w natarciu 1. brygady	300
26. Działalność lotnictwa	305
27. Sytuacja na odcinku dywizji o północy z 12 na 13 maja	305
28. Straty dywizji w dniu 12 maja	308
29. Działania sąsiadów i 5. armii amerykańskiej w dniu 12 maja	308
30. Zawieszenie działań w dniach od 13 do 16 maja na odcinku korpusu polskiego, postępy w dolinie Liri i na froncie 5. armii	315
31. Straty dywizji w dniach od 13 do 16 maja	329
32. Reakcje po stronie niemieckiej	336
33. Natarcie 2. brygady na wzg. 593 i Mass. Albaneta w dniu 17 maja	338
34. Natarcie 4. batalionu na wzg. 593	340
35. Ckm’y i saperzy szturmowi w natarciu na wzg. 593	346
36. Natarcie 6. batalionu na Albaneta	348
37. Czołgi i saperzy w GARDZIELI	351
38. W sztabie dywizji	355
39. Sytuacja w ciągu nocy z 17 na 18 maja	358
40. 18 maja — pobity npl oddaje pole bitwy	359
41. Straty dywizji w dniach 17 i 18 maja	367
42. Zarządzenia do obrony zdobytego odcinka	368
43. Dywizja rozpoczyna schodzić z pobojuwiska	369
44. Epilog	370
45. Straty w dniach od 19 do 25 maja	371
46. Straty dywizji od 24 kwietnia do 25 maja	374
47. Działania 5. dywizji w dniach 17 do 18 maja	375
48. Działania w dolinie Liri w dniach 17 do 20 maja	378
49. Postępy 5. armii amerykańskiej	380

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY
Przełamanie linii Hitlera w dolinie Liri
Bitwa o Piedimonte

1. Przygotowania 8. armii do przełamania linii Hitlera	383
--	-----

2. Niemieckie przygotowania do obrony linii Hitlera - - - - -	384
3. Przelamanie linii Hitlera w dolinie Liri, walka o Piedimonte di San Germano od 20 do 25 maja - - - - -	385
4. Straty dywizji, 6. pułku czołgów i innych oddziałów pod Piedimonte od 20 do 25 maja 1944 - - - - -	401
5. Natarcie korpusu kanadyjskiego w dniu 23 maja - - - - -	403

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY

Problematyka czwartej bitwy o Monte Cassino

1. Planowanie i dowodzenie - - - - -	407
2. Bronie i służby - - - - -	415
3. Piedimonte - - - - -	437
4. Lotnictwo - - - - -	437
5. Morale - - - - -	438
6. Ugrupowanie, taktyka i metody npla w obronie - - - - -	444
7. Odznaczenia nadane po bitwie o Monte Cassino - - - - -	451

ROZDZIAŁ JEDENASTY

Zajęcie Rzymu i pościg

453

ZAŁĄCZNIKI do rozdziału ósmego

nr 6. Ordre de bataille armii sprzymierzonych w dniu 11 maja 1944 - -	461
nr 7. Ordre de bataille grupy armii C w dniu 11 maja - - - - -	461
nr 8. ARMY COMD'S DIRECTIVE to CORPS COMDS' for OPERATION HONKER z 11 kwietnia 1944. Wyciąg - - - - -	462
nr 9. 3. DSK — Ogólny rozkaz operacyjny nr 4. Wyciąg - - - - -	463
nr 10. AD — Rozkaz bojowy nr 10. Wyciąg z cz. 1. i cz. 2. - - - - -	467
nr 11. 3. DSK — Ogólny rozkaz operacyjny nr 5. Wyciąg - - - - -	474
nr 12. AD — Rozkaz bojowy nr 11. Wyciąg z cz. 1. i cz. 2. - - - - -	476

ROZDZIAŁ DWUNASTY

Dywizja na odpoczynku

479

ZAŁĄCZNIK nr 13

Rozmieszczenie oddziałów dywizji w dniu 31 maja 1944 - - - - -	484
--	-----

ROZDZIAŁ TRZYNASTY

Walki nad Adriatykiem

Pościg od Pescara do Chienti

1. Wytyczne do nowych działań - - - - -	485
2. Położenie nieprzyjaciela - - - - -	486
3. Położenie własnych oddziałów - - - - -	487
4. Ruch oddziałów do czasu zetknięcia się z nieprzyjacielem - - - -	489
5. Nawiązanie styczności z nieprzyjacielem i dojście do rzeki Chienti - -	492
6. Przebieg wydarzeń w 1. brygadzie w walce o przeprawy na rzece Chienti - - - - -	493
7. Przegrupowanie i dalsze walki nad rzeką Chienti - - - - -	498

Bitwa o port Ankona

1. Planowanie - - - - -	500
2. Pościg do rzeki Musone - - - - -	502
3. Wstępna bitwa o Ankona zwaną bitwą loretańską - - - - -	503
4. Działania sąsiada - - - - -	513
5. Nalot niemieckiego lotnictwa na Loreto - - - - -	514
6. Przerwa w działaniach - - - - -	515
7. Główna bitwa o Ankona - - - - -	515

Od Ankony do rzeki Metauro

1 Pościg do rzeki Misa - - - - -	526
----------------------------------	-----

2. Bój o Scapezzano (4-10 sierpnia)	530
3. Bitwa nad rzeką Metauro, bój pod Mondolfo i S. Costanzo (od 18-22 sierpnia)	541

Przełamanie linii „Gotów“

1. Plany i położenie po stronie niemieckiej	551
2. Plany i położenie po stronie sprzymierzonych	553
3. Zadanie drugiego korpusu i plan	554
4. Zadanie 5. dywizji	555
5. Zadanie 3. dywizji	556
6. Rozpoczęcie działań — przebieg wydarzeń	557
7. Zakończenie	566

ROZDZIAŁ CZTERNASTY

Kampania apenińska

Walki o otwarcie drogi dla 8. armii do Forli

1. Dywizja karpacka na odpoczynku (3.9-15.10)	569
2. Położenie na froncie	569
3. Wprowadzenie 2. korpusu polskiego w Apeniny Emiliańskie i wstępne walki	570
4. Wprowadzenie 2. brygady do akcji	573
5. Działania sąsiadów	578
6. Przejście 3. dywizji na kierunek Rocca S. Casciano. Zadanie korpusu i dywizji; teren i plan działania	579
7. Działanie 1. brygady na M. Chioda, M. Lecchio i Trebbio	581

Pierwsza bitwa o Faenza 12-26.11.1944

1. Planowanie	592
2. Przebieg wydarzeń w 1. brygadzie	594
3. Pierwsze natarcie na M. Fortino	597
4. Drugie natarcie na M. Fortino	605

Druga bitwa o Faenza 27.11.-5.12.1944

1. Sytuacja na froncie 8. armii	617
2. Plan działania 2. korpusu	618
3. Teren przyszłego działania i zamiar dowódcy dywizji	618
4. Natarcie zgrupowania 1. brygady na Montecchio i M. S. Rinaldo	619

Trzecia bitwa o Faenza 6-17.12.1944

1. Przygotowania do dalszych działań	627
2. Organizacja natarcia w 1. brygadzie	628
3. I faza działania	630
4. II faza działania	637
5. Odpoczynek	639

Doświadczenia z walk w Apeninach

1. Charakterystyka terenu działań	641
2. Charakterystyka własnych oddziałów	644

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY

Rozbudowa dywizji

1. Plan rozbudowy polskich sił zbrojnych	654
2. Plany i wytyczne rozbudowy 2. korpusu	656
3. Rozbudowa 3. dywizji karpackiej	658
5. Wyszkolenie	665

ROZDZIAŁ SZESNASTY

Obrona nad rzeką Senio 7.2.-21.3.1945

1. Położenie	669
2. Zadania dla brygad	671
3. Przepracowanie zadań przez brygady i objęcie odcinków	673
4. Artyleria	676
5. Obrona przeciwpancerna	677
6. Ogólna ocena odcinka	677
7. Służba i życie na odcinku	678
8. Zmiany w ugrupowaniu	680
9. Przejęcie odcinka przez 3. brygadę	681

ROZDZIAŁ SIEDEMNASTY

Operacja bolońska 5-21.4.1945

Przełamanie niemieckich pozycji nad rzekami Senio i Santerno

1. Położenie	683
2. Zadanie 3. dywizji, siły własne i wsparcie	685
3. Nieprzyjaciel	686
4. Zamiar i decyzja dowódcy dywizji	688
5. Przygotowania	689
6. Pierwsza faza	695
7. Druga faza (11.4.). Dojście do rzeki Santerno	711
8. Trzecia faza — forsowanie rzeki Santerno (11/12-13.4.)	712

Pościg przez kanały 14-17.4.1945

1. Ruch ku rzece Sillaro	721
2. Działania na wschód od rzeki Gaiana	722

Bitwa nad rzeką Gaiana 18-21.4.1945

1. Położenie i zarządzenia korpusu	728
2. Teren i przeciwnik	729
3. Zarządzenia dowódcy 5. dywizji	730
4. Przebieg natarcia (19 kwietnia)	730

Ostatni dzień działań 21 kwietnia 1945

1. Wkroczenie do Bolonii	733
2. Działanie 5. dywizji	738
3. Działania 3. dywizji nad rzeką Idice i pościg na Granarolo — Castel Maggiore	739
4. Sąsiedzi	742
5. Zakończenie działań we Włoszech	742

Podsumowanie

1. Ostatnia bitwa	743
2. Charakterystyka poszczególnych rodzajów broni	745

CZĘŚĆ TRZĘCIA

1945-1946

DYWIZJA POZA POLEM WALKI

ROZDZIAŁ OSIEMNASTY

Włoskie ostatki

1. Rzut oka na kampanię włoską	759
2. Sytuacja polityczna Polski w latach 1944-1946	764
3. Sytuacja w kraju	773
4. Niepewne jutro polskich sił zbrojnych	780
5. Dywizja karpacka po kapitulacji niemieckiej	785

ZAŁĄCZNIKI

nr 14. Obsada imienna stanowisk oficerskich w okresie bitwy o Monte Cassino	803
nr 15. Imienna obsada wyższych stanowisk oficerskich w dniu zakończenia działań bojowych 2 maja 1945	825
nr 16. Straty dywizji strzelców karpackich w czasie kampanii włoskiej 1944-1945	826
nr 17. Odnaczenia bojowe uzyskane w czasie kampanii włoskiej 1944-1945 przez żołnierzy dywizji karpackiej	829
nr 18. Ordre de Bataille dywizji karpackiej w dniu 5 lipca 1946	831
nr 19. Organizacja dywizji alianckich i niemieckich, uzbrojenie, amunicja, miny i bomby	833

MAPY, SZKICE

Położenie na froncie 3. dywizji strzelców karpackich w dniu 11 maja 1944	między stronami	272-273
Teren ofensywy majowej 1944	„ „	464-465
Szkice do działań wojennych 3.DSK	oddzielna broszura	

FOTOGRAFIE

Bombardowanie miasta Cassino w dniu 15.III.1944	między stronami	208-209
Monte Cassino — teren natarcia 2. polskiego korpusu	„ „	„ „
Monte Cassino — teren natarcia na styku 5. dywizji kresowej i 3. dywizji strzelców karpackich	„ „	224-225
Monte Cassino — teren natarcia 3. dywizji strzelców karpackich oraz sąsiedni	„ „	„ „
Wschodnie stoki masywu górskiego Monte Cassino	„ „	240-241
Fotografie: 1-86, SBSK, APW, DSK 1942-1943	„ „	96-97
87-125, Obrona nad rzeką Sangro	„ „	160-161
126-150, Bitwa o Monte Cassino i Piedimonte	„ „	304-305
151-205, Bitwa o Monte Cassino i Piedimonte	„ „	368-369
206-227, Walki nad Adriatykiem	„ „	560-561
228-242, Kampania Apenińska	„ „	640-657
243-267, Operacja bolońska	„ „	704-705
268-288, Włoskie ostatki	„ „	800-801
Bibliografia do rozdziałów 1-12, 15 i 18 oraz do załącznika nr 19	- - -	845

Skorowidz

nazwisk	855
geograficzny	874
jednostek wojska	893
kryptonimów	904

ERRATA

Spis autorów fotografii	911
Nota drukarska	911

Książka zawiera prawie trzysta zdjęć fotograficznych. O zamieszczeniu zdecydowała ich wartość dokumentarna a nie techniczna doskonałość. Po latach tylko częściowo udało się ustalić nazwiska autorów:

ANGERMAN Karol	— 203,
CHOMA Władysław	— 60, 65, 67, 100, 105, 125-127, 136, 137, 175, 176, 178, 185, 187-191, 196, 199, 202, 206, 219, 246, 247, 248, 252, 253, 255, 256, 258, 261, 262, 264, 267,
CHRAPKIEWICZ Adam	— 150,
DOMAŃSKI Witołd	— 61, 68-72, 75, 76, 79, 92, 93, 95, 104, 106, 108, 111-113, 119, 120, 123, 124, 129, 131, 134, 135, 146, 148, 152, 153, 168, 171-173, 179, 180, 184, 186, 200, 208, 209, 225,
FIRCZYK Leon	— 195,
PUKS Jakub	— 77, 78, 82, 86, 87, 243,
HRYNKIEWICZ Konstanty	— 212,
JĘDRZEJEWSKI Stanisław	— 66,
MALINIAK Feliks	— 218, 222,
MIROWSKI Feliks	— 76,
MŁOTEK Mieczysław	— 51, 59, 64, 90, 158, 204, 217, 230,
NIKON Mikołaj	— 98, 99, 101,
REMEZ Wiktor	— 132, 177, 181, 182, 197, 198,
SAWIŃSKI Mieczysław	— 282,
SIEMEK Józef	— 96,
SZCZEPSKI Lech	— 91, 114-116, 128, 133, 138-143, 151,
SZUMAŃSKI Tadeusz	— 161.

Zdjęcie 284 pochodzi z albumu „THE RATS REMAIN — THE SIEGE of TOBRUK 1941“, J. S. CUMPSTON, MELBOURNE, Australia, 1966.

Nakład 1500 egzemplarzy. Druk rozpoczęto 1975 r. ukończono 1977 r. Złożono czcionkami 8 i 10 pkt na papierze Fine Blade Cartridge 660x965 mm, 90 gsm w drukarni Caldra House Ltd w Hove pod kierownictwem Tadeusza Filipowicza. Skład na linotypie wykonał Wiesław Kaszyński, metrampaż Keith Turner i Wiesław Kaszyński, tłoczyli John Taylor i Alan Mair.

Litograficzne opracowanie materiału fotograficznego — Edward Wojtczak,
Grafika — Stefan Gruca,
Marcin Korzeniowski.

